

12-мавзу. Гул уруғчилиги.

Режа:

1. Гулчиликда уруғчиликни ташкил этиш
2. Гулларнинг серяпроқлилиги
3. Фазовий изоляция
4. Навли уруғчиликни олиб бориш.
5. Уруғлар йиғиш.
6. Уруғни йиғиштириб олгандан сўнг сақлаш

Очиқ ерда етиштирувчи гулли ўсимликларнинг уруғчилиги айрим йўналишларда бир қатор сабзаёт экинларининг уруғчилигига ўхшаб кетсада, лекин ўзига хос хусусиятларга ҳам эгадир. Гулчиликда ўсимликнинг биологик мос тушиши ҳар доим ҳам унга қўйиладиган ҳўжалик талабларига мос келавермайди.

Гулли ўсимликлар уруғчилигининг асосий мақсади уруғлардан юқори ҳосил олиш эмас, балки кам уруғ берувчи кўркам манзарали ўсимликлардан уруғ олишдир. Шундай қилиб, гулчиликда уруғлар ҳосили бўйича нав ва унинг манзарали сифатлари ҳақида мулоҳаза юритилмайди.

Уруғ ҳосил бўлиши мураккаб физиологик жараён дир. У чангланаш хусусиятларига, ташқи муҳит шароитлари билан ўсимликнинг муносабатига ва ҳоказоларга боғлиқ дир. Уз иқлим шароитида етиштирилгац ва маҳаллий шароитларга мослашган уруғдан энг яхши ҳосил олинади. Гул ўсимликлари уруғчилигини жанубий минтақаларда олиб бориш энг осон ва қулай дир, чунки у ерда уруғни етиштириш учун деярли ёпиқ ер талаб қилинмайди ва уларнинг кўпчилигининг ҳосилдорлиги сезиларли даражада юқори бўлади. Аммо жанубий репродукция уруғидан нимжон ўсимликлар ўсади, улар шимолроқ туманларда барча манзарали хусусиятларини намоён қилаолмайди. Шунинг учун уруғчиликни ҳар бир жуғрофий иқлим минтақаларида олиб бориш керак.

Кўкламзорлаштириш ва кесиш учун гуларни етиштиришда, уларнинг манзараси сезиларли даражада уруғ сифатига боғлиқ бўлади. Демак, уруғчилик-гулчиликнинг муҳим тармоғи дир. Юқори сифатли уруғ олиш учун уруғ берувчи ўсимликлар биологияси ва агротехникаси яхши билиш керак.

Гулларнинг серяпроқлилиги. Манзарали ўсимликларнинг анвойи навларини кўпайтириш ва яхшилашга интилиб, боғбонлар қадимдан уларнинг тузилишидаги турли оғишларга алоҳида эътибор билан қараганлар. Агар бу оғиш ва ўзгаришлар ўсимликни чиройлироқ ва оригиналроқ кўрсатса, у ҳолда уларни экиб, янги пайдо бўлган авлодлардаги хусусиятларни мустаҳкамлашга интилганлар. Серяпроқ гул тузилиши шундай ўзгаришга киради. Серяпроқлик маъно жихатдан мойиблиқ дир, лекин у гулни жозибалироқ қилгани учун селекционер ва уруғчилар серяпроқликни қимматбаҳо нарса деб қабул қиладилар. Асрлар давомида боғбонлар серяроқ шаклларни яратганлар ва уларни сақлаш

учун мос шароитлар танлаганлар. Ўсимликларнинг кўпгина серяпроқ навлари боғдорчилик адабиётида махсус номлар: «асир шакли» ёки «флора асири шакли» номлари билан аталади. Айрим серяпроқ бўлмаган гулли ўсимликлар (левкон, чиннигул, тубероза ва х.к.) манзарали боғдорчиликда ҳеч қандай қийматга эга бўлмаган, фақатгина серяпроқ шаклларнинг пайдо бўлиши билангина улар кенг тарқалган. Бошқа ўсимликларда серяпроқ ва кам япроқли шакллари бир хил миқдорда ишлатилади (петунья, эшшольция, шер оғзи ва бошқалар) лекин бу ўсимликларнинг серяпроқ гулли навлари катта қизиқиш уйғотади.

Ҳозирги вақтда серяпроқ шаклга барча гул ўсимликларни эгадирлар. Серяпроқ ўсимликларда гул тузилишида ўзгаришлар юз беради, гулбарглар сонининг ўсимлик гулидаги оталикнинг тўлмқ ёки қисман ўзгариши ҳисобига ортиши кузатилади ҳамда генератив органлар тузилмасида жуда кўп ўзгаришлар юз беради. Айрим ҳолларда гулбаргларга гулнинг бошқа қисмлари ҳам айланади, масалан, кўнғироқсимон баргчалар, нектар железкалари, мева баргчалари, уруғпоялари ва х.к. ҳамда асосий ёки ёрдамчи ҳосил бўлувчи баргчалар бўлиши ҳам юз беради.

Серяпроқлик қисман бўлиши мумкин, бу ёввойи ҳолда ўсувчи турлар учун тавсифлидир ва тўлиқ бўлиши ҳам мумкин. Шунингдек, бу маданий-манзарали ўсимликларнинг энг яхши навлари учун ҳам хосдир. Кўпгина тадқиқотчилар кўкконгуллар (ёлғонгуллар) оиласига мансуб «ёлғон серяпроқ»ли ўсимликлар гуруҳини алоҳида ажратадилар. Бу ўсимликларда «гулбарглар серяпроқчилиги» одатда ўрта. найсимон гулларнинг тилчаларга айланиши натижасида ҳосил бўлади (серяпроқликнинг тилчали тури кўкконгуллар, георгина, календула ва бошқалар). Серяпроқликнинг иккинчи тури камроқ учратилади найсимон серяпроқлик, бунда барча тилчали гуллар узунчоқ бўялган найсимон гулларга айланади (пиретрум, матрикария, маргаритка ва х.к.). «Ёлғон серяпроқлик»да алоҳида гулларда баргчали қисмларнинг ҳеч қандай кўпайиши кузатилмайди, гулнинг генератив аъзолари сонининг ўзгариши ҳам юз бермайди. Ҳақиқатан серяпроқлик дастадаги баргчалар сонининг ошиши билаи бир қаторда, яна бир қанча гулдаги-ўзгаришларни, ҳамда генератив органлар ўзгаришини ўз ичига олади. Серяпроқликда оталикларнинг бир қисми, айрим ҳолларда эса ҳаммаси баргчаларга айланади. Худди шундай, серяпроқ Шабо, Гренадин чиннигулларида оталиклар баргчаларга айланаётган вақтда оналик меъёрида ривожланади.

Чиннигулдан фарқли равишда петруниянинг серяпроқчилиги боғнинг баргчаларга ўзгариши билан тушунтирилади, улардаги оталик эса ҳар доим меъёрида ривожланган бўлади, айрим ҳолларда серяпроқ шаклларда оталиклар сони оддий гулли ўсимликларга қараганда кўпроқдир. Серяпроқ петуньялар умуман уруғ ҳосил қилиш хусусиятига эга эмас, шунинг учун уларда серяпроқлик хусусияти чанг ёрдамида, меъёрдаги; гулли ўсимликларни серяпроқ шакли ўсимликлар оталиги билан чанглаш йўли орқали авлоддан авлодга ўтказилади.

Тўлиқ серяпроқлик барча оталик ва пастликлар гулдаги баргчаларга айланганда кузатилади. Бунга мисол қилиб, левкойларни олиш мумкин. Уларда серяпроқ гулли ўсимликлар навнинг уруғ беришида деярли қатнашмайди. Шунинг учун уруғ фақат серяпроқ бўлмаган ўсимликлардан олинади. Левкойларнинг серяпроқ бўлмаган турлари ҳар доим бўлинади ва авлодда оддий ҳамда серяпроқ шаклли ўсимликлар беради. Серяпроқ гулли ўсимликлар сони 0 дан 100 фоизгача тебраниб туради, бу қайта ишланган навга боғлиқдир.

Манзаравийлик ва рентабеллик нуқтаи назаридан гулларнинг серяпроқчилиги ўсимликни жуда чиройли қилувчи ажойиб хусусиятдир, шунинг учун серяпроқликни кучайтириш ҳар доим уруғчилар ва селекционерлар диққат-марказида бўлиши керак.

Фазовий изоляция. Мамлақатимизнинг уруғчилик хўжаликларидида бир йиллик, икки йиллик ва кўп йиллик ўсимликларнинг катта миқдордаги навлари ва турлари етиштирилади. Гулчиликда ўсимликшуносликнинг бошқа тармоқлари каби нав деб ўзаро генетик жиҳатдан яқин бўлган ўсимликлар гуруҳига, морфологик ва биологик хусусиятлари бўйича бир жинсли бўлган ўсимликларга айтилади.

Уруғчининг вазифаси гул ўсимликлари юқори навларининг бир жинсли энг тоза навли уруғларнинг керакли миқдорини беришдан иборатдир. Уруғчиликда навнинг механик ёки биологик ифлосланиши учратилади. Механик ифлосланишда турли навлар уруғларини оддий аралашини юз беради. Бу тур ифлосланишни уруғчилик қоидаларига амал қилган ҳолда осонлик билан тузатиш мумкин. Бу қоидалар навлар бўйича ажратиш, алоҳидатерим, транспортировка, қуритиш, янчиш, фасовкалаш, уруғларни алоҳида сақлаш ва ҳ.к. лардир.

Биологик ифлосланиш навларнинг чорраҳали чангланиши натижасида юз беради. Шунинг хисобга олиш керакки, гул ўсимликларини облигат (мажбурий) ва факультатив (мажбурий эмас) ўз-ўзини чангловчиларга бўлиниши қатъий эмас. Битта тур (масалан, хушбўй нўхат) мамлақатнинг шимолий туманларида ўз-ўзини чанглаши мумкин, жанубда эса ўз-ўзини чанглаш билан бир қаторда у хашароглар ёрдамида ҳам чангланади. Биологик ифлослантормаслик учун фазовий изоляцияга ва навларни вақт бўйича изоляциясидан фойдаланиш керак.

Фазовий изоляция меъёри мамлақатнинг барча иқлимий минтақалар учун бир хил бўлмаслиги керак.

Фазовий изоляция масофаларини танлашда уруғчи қуйидагиларни билиши керак: берилган иқлим минтақада қандан ўсимликлар одатда ўз-ўзини чангловчи за қандайлари четдан чангланади, чангланган қандай юз беради шамол ёки хашаротлар ёрдамида, чангланишда ўз чангидан кўра бегона чанг қандай миқдорда чанглантирилиши мумкин ва ҳ. к-

Четдан чангланиш имкони навнинг ўзига ҳам боғлиқ. Оддий серяпроқ бўлмаган кўқонгуллар кўп ҳолларда четдан чангланувчилардир, шунинг учун уларнинг уруғчилигида яхши фазовий изоляция зарурдир. Кичикроқ масофалар йирик гулли серяпроқ навлар ва айрим кўқонгуллар

гуруҳи уруғчилигида зарурдир. Бу гуруҳ кўқонгуллар найсимон бўялган гулларга эгадир (Принцесса, Помпон навлари ва ҳ. к.). Улар учун жуда сезилмас фазовий изоляция етарлидир, усиз ҳам ўсимликларни етиштириш мумкин. Агар боғ ҳимоя чизиқлари, бинолар ва ҳоказолар мавжуд бўлса, фазовий изоляция масофалари камчяди.

Униб чиқиш қобилиятини бир неча йил сақловчи облигат четдан чангланувчи ўсимликлар уруғини вақт бўйича ҳимоя қилиши мумкин. Бу ҳолда навларнинг бутун коллекцияси 2-3 та партияга бўлишди ва дар пили навнинг ҳаммаси эмас, балки бир қисми экилади, бу эса ўз вақтида навни тоза сақлашга имкон беради. Вегетация қисқа даври экинлар навларини (кўкнори, жнвокость ва бошқалар) бир вегетация даврида турли вақтларда экиш мумкин.

Навли уруғчиликни олиб бориш-экинларни ҳар доим текшириш ва баҳо беришни талаб қилади. Вегетация бошланишидан ва уруғчилик ривожланишининг бутун даври мобайнида экинларни кузатиш ва даладан барча нимжон, ўсишдан орқада қолган ва касал ўсимликларни, гуллаш вақтида эса ҳар куни барча аралашмаларни олиб ташлаш, типик бўлмаган ўсимликлар сонини дала дафтарида белгилаш керак. Гуллаш сўнгида ҳар бир нав бўйича аралашма сони ҳисобланади ва далолатнома тузилади.

Кўқонгул, бархатец, ганлардпя, цинния, калеидула, мальва ва бошқа ўсимликларнинг серияроқ шакллари навини тозалашда япроқ кам бўлган ўсимликлар олиб ташланиши керак. Улар серияроқлиларга кўра кўпроқ уруғ беради, навни тез пфлослантиради ва унинг сифатини пасайтиради. Шабо, Грснадип, Геддевига ва Перистая чиннигуллари сингари ўсимликларни яхши чанглаш учун 15-20 фоиз япроқи кам бўлган ўсимликлар қолдирилади, лекин уларнинг уруғи йиғиб олинмайди.

Левкон уруғликларини танлашда серияроқ ўсимликлар стериллиги ва уруғ бермаслигини ҳисобга олиш керак. Шунинг учун уларда уруғлик олиш мақсадида япроқ кам бўлган ўсимликлар танланади. Левкой ўсимликлари тўртта турга бўлинishi мумкин: серияроқлилар улар уруғ бера олмайди; оддий турлар уларнинг уруғидан фақат япроқ кам бўлган авлод олинади; оддийлари булар 70-80 фоиз оддий ва 2030 фоиз серияроқ ўсимликлар беради ва оғмалар --булар 60-70 фоиз серияроқ ўсимликлар ва 30 40 фоиз оддий ўсимликлар беради. Уруғчилар кўпроқ оғмалар гуруҳи билап қизнақадилар.

Левкой ўсимлиги қадимийлигига қарамай, унда серияроқликни ҳосил қилувчи хусусиятлар аниқланмаган. Уруғчиларга левкойларда серияроқ ўсимликларнинг юқори фоизини таъминловчи бир қатор усуллар тажрибадан маълум.

Алоҳида гулчилар левкой уруғликларини ўзаро морфологик хусусиятларни бўйича фарқландиган уч гуруҳга ажратдилар: «серияроқ», «кам япроқли» ва «аралаш». Нимжон шохланишли учлари қисқа, юмалоқ тугаган, аниқ ажралган рожкаларга эга бўлмаган ва қовачоқлари пояга ёпишган ўсимлик уруғидан, қоида бўйича. 70 фоиздан кўри серияроқ шаклли ўсимликларни олиш мумкин.

Кучли ривожланган, кўп шохланган, узунчоқ, ингичка қовачоқларнинг учлари кучли ривожланган рол<кали уруғлик авлоди серяпроқ ўсимликлар ҳосил қилмайди ёки серяпроқлилари жуда кам бўлади. Бундай уруғликни ажратиб ташлаш зарур. Аммо кўп ҳолларда нав аниқ ажралган уруғликка эга бўлмайди ва шундан пайтда серяпроқ ўсимликларнинг юқори фоизини ушлаб туриш учун индивидуал-оилавий танлов ўтказилади. Бунда юқори серяпроқ оилалар ажратилиб, ярим серяпроқ ва серяпроқ бўлмаган оилалар олиб ташланади.

Асримизнинг 30-йилларида немис олими Каппер левкойнинг шундай шаклини топдики, у ҳарорат режимига амал қилинганда, уруғи оч-яшил рангда бўлган серяпроқ ўсимликлар ва уруғи тўқ-яшил рангда бўлган япроқлари кам бўлган ўсимликларни беради.

Ҳозирги вақтда уруғчилик ишлари натижасида серяпроқликнинг сигналли эффекти мавжуд бўлган кўп навлар олинган. Бу навларнинг уруғи униб чиққунча 18-20° сақланади, сўнгра эса 12-14° иссиқхоналарга ўтказилади. Бундай шароитда оч рангли уруғ доналарига кўра серяпроқ ўсимликлар уруғини ажратиш ва шу йўл билан серяпроқликда 100 фоизга эришиш мумкин.

Гул ўсимликлари уруғчилиги билан шуғулланувчи хўжаликларни ва ҳатто ишлаб чиқариш майдонларини элита уруғини экиш билан тўлдириш керак. Элита уруғи суперэлита уруғидан етиштирилган ўсимликлардан олинади. Элита уруғи юқори нав ва экиш сифатларига эга бўлиши зарур. Суперэлита уруғи узлуксиз индивидуал-оилавий ёки оммавий танлаш усули билан олинади, бу иш навнинг хўжаликда қадри хусусиятларини яхшилаш учун амалга оширилади.

Индивидуал оилавий таиллаш қуйидагича амалга оширилади: биринчи йили бошланғич популяция экилади, бундан соғлом, ҳосилдор ва бир жинсли ўсимликларнинг бир қанча миқдори танлаб олинади. Уруғлар ҳар бир ўсимликдан алоҳида терилади. Кейинги йили ҳар бир ўсимликдан олинган уруғ алоҳида экилади. Олинган бир ўсимлик авлоди ўрганилади ва баҳоланади.

Авлодга хос бўлмаган оилалар ажратиб ташланади, унга хослари орасида эса, суперэлита уруғ берувчи энг яхши гул туплар танлаб олинади. Элита уруғини экишда, албатта, навли тозалаш амалга оширилади, бунда дала апробацнясида олинб ташланадиган аралашма 10 фоиздан ошмаслиги керак.

Дала апробацняси -етиштириладиган уруғнинг тоза навлигини текшириш давлат назоратининг асосий шаклидир. Бу ишни апробацня бўйича курсларни тамомлаган агрономлар олинб борадилар. Апробацняга оммавий гуллаш вақтида киришилади. Апробатор участкани диагональ бўйича айланиб чиқади ва ҳар бир 50 та ўсимлик бўйича 10 тадан кам бўлмаган намуналар олади. Умумий экинлардан элита ўсимлигининг тўғри ажралиб туришига алоҳида аҳамият беради. Нпмуналар таҳлил натижалари барча касал ва шикастланган ўсимликлар ҳолати ёзналадиган «Апробацня» блокнотига қайд этилади.

Суперэлита учун олинган намуналар элитага солиштириб баҳоланади. Ажратилган ўсимликларни баланд қозикчалар ёки пергамент ёрлиқлар билан белгиланади.

Элита ўсимликлари бўйича кузатиш бутун вегетацион давр давомида олиб борилади ва улар гуллагунча ажратилади, оммавий гуллаш даврида эса якунин танланади. Элита ўсимликларини ажратишда, гул ёки гулбаргнинг ўлчами, шакли ва рангига, тупнинг габитусига, гуллаш вақти ва давомийлигига алоҳида эътибор берилади, барча нимжон, касал, кеч ривожланган ва берилган нав учун хос бўлмаган бошқа ўсимликлар бутун ёз давомида узлуксиз равишда бир неча марта олиб ташланади. Агар элита экинларида қизқарли ўзгаришли ўсимликлар (туп ёки гулнинг шакли, ўлчами, тезпишар, қишга чидамли ва ҳ.к.) мажуд бўлса, улар қозикча ёки ёрлиқ билан белгиланади. Кейинчалик белгиланган ўсимликлар уруғчилик иши учун бошланғич материал бўлиб хизмат қилади. Уруғлар пишшини тезлатувчи агротехник усуллар. Уруғлик сифат хусусиятлари бўйича бир хил бўлмайди. Турли тартибдаги шохлардан, турли гулбарглар ва ҳатто битта мевадан олинган уруғлардан униб чиққан ўсимликлар ўзаро фарқ қилади.

Қўқонгулларнинг биологик хусусиятлари ва манзаравийлик сифатларини ўрганиш шуни кўрсатадики, битта ўсимликда ҳосил бўлган уруғ сифати уларнинг она ч ўсимликда жойлашиши ва уруғнинг пишиш вақтига боғлиқ бўлади. Уруғ қанчалик эрта иишса, улардан униб чиққан ўсимликлар ҳам тез ривожланади. Қўқонгулларнинг «қора оёқ» билан касалланиш даражаси ҳам уруғ материалнинг шаклланиш жойига боғлиқ. Энг чидамли ўсимликлар биринчи тартиб гулбарглардан йиғилган уруғдан униб чиқади. Шохланишнинг учинчи-тўртинчи тартибдаги пояларида шаклланган уруғ майдароқ, енгил бўлади ва уларда униб чиқиш даражаси жуда пастдир. Урта минтақада уруғ жуда кам ҳолларда тўлиқ пишувчи бир йиллик қўқонгулларда гулбаргларни бош ва биринчи тартибдаги 3-4 поялар қолдирилади. Бундан ташқари қолган поялар кесилади ёки синдириб ташланади.

Кўп гул ҳосил қилувчи ёки ремонтант гуллаш билан тавсифланган ўсимликларда гуллариинг бир қисмини ғунчалаш ёки гуллаш фазасида олиб ташлаш тавсия этилади, бу қолган уруғларнинг биргаликда пишшини таъминлайди. Левкой уруғликларида август бошларида гулбарглар учинчи чилпилади. Бунда бош поянинг 1/5 қисми, биринчи ва иккинчи тартиб поялари кесилади. Юқори тартиб поялари эса бачкиланади. Агар ҳаво иссиқ ва нам бўлса, у ҳолда чилпиш ва бачкилашни сентябр бошларида такрорлашга тўғри келади. Иккинчи марта гуллашга йўл қўймаслик учун дефолнантлардан фойдаланиш мумкин.

Кларкия, антирринум, резеда, кўп йиллик люпин, дельфиниум ва бошқа ўсимликларнинг найсимон гулбаргларининг учинчи чилпиш қилиш ҳам тавсия этилади. Кучли шохланган ўсимликларда (тагетес, цинния, Шабо чиннигули ва бошқалар) биринчи гулларининг гуллаш вақтида ёнлама поялари бачкиланади, гул ва гулбарглар меъёрланади.

Жанубий уруғчилик хўжаликларида кўчатларни 3-4 барг устидан чилпиш яхши натижа беради (антирринум, хушбўй нўхат, Шабо ва хитой чиннигуллари ва бошқаларда). Пришипка гуллаш ва уруғ пишишини бир неча кунга кечиктирса ҳам, лекин ўсимликнинг эрта шохланишига ва гулли пояларнинг катта миқдорда ҳосил бўлишига ёрдам беради, бу эса ўз вақтида уруғ ҳосилини оширади.

Епиқ ер мавсумида гуловчи ўсимликлар уруғчилигида (цикламен, глоксиния, цинерария, левкой, примула ва бошқалар) оммавий гуллаш фазасида уруққа энг яхши типик ўсимликлар ажратилади ва уларни махсус ёруғ, салқин иссиқхоналарда сақланади. Деярли барча мавсумда гулловчи ўсимликлар, қишкн левкойдан ташқари, сунъий йўл билан чангланади. Қишки левкой ўз-ўзидан чангловчидир. Сунъий чанглаш учун куёшли кунда битта гулнинг чанг мўйқалам ёки махсус чанглатгич ёрдамида бошқа гул оналигига ўтказилади. 2-3 кундан кейин чанглаш қайтарилади. Чангланган уруғликларни тўғри тушаётган куёш нурларидан сақлаш керак. Ман ойининг охири июни ойи бошларида уруғ (левкой, цикламен, цинерария) пиша бошлаши билан суғориш секин-аста тўхтатилади. Уруғни танлаб уруғ пробкалари қизара бошлаши билан йиғилади, бунда уларнинг шикастланганига йўл қўймаслик керак.

Уруғлар йиғиш. Уруғлар пишиши секин-аста амалга ошади. Бу об-ҳавога ва уларнинг она ўсимликдаги жойлашувига боғлиқ бўлади. Гул уруғчилигининг шимолий ва марказий туманларида уруғ йиғиш даври кўп ҳолларда ноқулай об-ҳаво шароитига тўғри келади. Бундай об-ҳаво шароитида уруғларнинг шаклланиш жараёни сскинлашади ва унинг сифати ёмонлашади. Шунинг учун кўпгина ўсимликлар (кўқонгул, цинния, левкой, чиннигул, тагетес ва бошқалар) уруғини йиғишда уларни қиздириш керак. Бунда уруғнинг шира олиш жараёни ва пишиши тугалланади, улар биологик тўла қийматли бўлади.

Уруғнинг бнргаликда пишиши бўйича гул ўсимликлари икки гуруҳга бўлинади. Биринчи гуруҳга левкой, алиссум, резеда, годеция, кларкия ва бошқалар киради. Бу гул ўсимликларининг мевалари ёрилмайди ва уруғи тўкилмайди. Уларнинг уруғи тўлиқ пишгунича тупида қолдирилади, сўнгра кесилган ёки илдизи билан суғорилади, ўрам қилиб бойланади ёки пишиши учун омборхонага жойланади.

Иккинчи, кўп сонли гуруҳга кўқонгуллар, гелнхризум, ёзги хризантема, виола, хушбўй нўхат, флокслар ва кўпгина бошқа ўсимликлар киради. Уларнинг уруғи турли вақтда пишади, мевалари тез ёрилиб, уруғи тўкилади. Улар ўз навбатида' пишганлигига қараб бир неча бор йиғиб олинади.

Ноготкаларнинг уруғ саватлари осон тўкилади, шунинг учун уларни тўлиқ пишмасидан териш тавсия этилади, яъни уруғ қизара бошлаши билан йиғилади. Уларнинг кўп қисми кесилган саватчалар ҳолида пишади ва яхши униб чиқиш қобилиятига эга бўлади. Анютаинг кўзлари ва бинафшанинг уруғи пишган кўсаклардан енгил тўкилади. Бу ўсимликларнинг узок гуллашини ҳисобга олган ҳолда, уларнинг уруғи пишган заҳоти қўлда

йиғилади. Бунда кўсакларнинг ёрилишига йўл қўймаслик зарур. Шунинг учун мунтазам равишда бир неча кун жўяклар бўйлаб юриб, оқарган кўсаклар йиғиб чиқилади. Настурцияда оқарган мевалар бир неча марта ниғилади. Бу меваларга салгина қўл теккизилса ҳам уруғи тез тўқладн. Шу боисдан эҳтиёт бўлиш ва ер устига тўқлиб қолган мевалар ҳам йиғиб олиниши лозим. Хушбўй нўхат йиғим учун тайёр ҳисобланади, бунда унинг нўхатлари оч-жигарранг бўлиши керак. Нўхат шўшшига қараб бир неча бор қўлда йиғиладн. Гренадин чиннигулн уруғи юқорп кўсаклар қизарса ёки ёрила бошлаганда йиғилади.

Уруғ қуриши ва пишиши учун омборхонага қоғоз устига тўкилади. Петуния, бархатец, космея, сальвия, цинниялар уруғини йиғишда, бутун ўсимлик ёки алоҳида шохларни танлаб кесиладн, улар омборхоналарда сақланади. Яхши пишган ва қуруқ уруғни йиғиш муҳим восита ҳисобланади. Лоқулай об-ҳаво шароитида тўлиқ пишмаган уруғни йиғишга тўғрн келади. Бундай ҳолда бутун ўсимлик ниғилади, қуригиш ва уруғликни сақлашга алоҳида эътибор берилади.

Уруғни йиғиштириб олгандан сўнг сақлаш. Уруғни йиғиб бўлгандан кейинги пишириш ва қуриштиш уларнинг ривожланишини яқунлайдн. Бу қуруқ моддалар таркибининг ошини билан тушунтириладн. Йиғилган хом-ашё (гулбарглар, мевалар) қоғоз ёки фанернинг юпқа қатламига жойлаштирилади. Хушбўй нўхат, люпин, виола, флокс мевалари қуриштиш вақтида ёрилиб, уруғн ҳар томонга сочилиб кетади. Шунинг учун, нав ва ўсимликларнинг механик аралашмаслиги учун йиғилган хом-ашёни дока ёки юпқа қоғоз билан ёпиб қўйилади. Қуриштиш хонаснда ёки томда очиладиган деразалар ва сунъий шамоллатгичлар бўлиши керак. Қурилган уруғликлар ёки мевалар машиналарда, камроқлари эса қўлда майдаланади.

Гулчиликда ҳозиргача уруғни майдалашда катоклар ишлатилади. Кўпгина гул ўсимликларида майдаланадиган уруғ сони шунчалик кам бўлгани сабабли машина ишлатиш самара бермайди. Бу ҳолда хўжалик уруғини қайта ишлаш учун сетка ва махсус сеткалар йиғмасига эга бўлиши керак. Қатта миқдордаги уруғларни қайта ишлаш учун донли ва см-хашак ўсимлигининг' уруғини тозалаш учун ишлатиладиган уруғчилик молотилкаларни қўллаш мумкин.

Тоза, қуруқ уруғ тараларга солипади (яшиклар, қоғоз ёки қоғоз накетлар). Ҳар бир яшик ёки пакет ўсимлик номи, нави ҳосил йиғилган йил ва инвентар номери ёзилган ёрликларга эга бўлиши керак.

Қуруқ уруғ бу жонли организм бўлиб, уларда жуда секин бўлса ҳам ҳаётин жараёнлар кечади ва тоза ҳавога эҳтиёж туғилади. Республика сабзавот экинлари селекцияси ва уруғчилиги илмий-текшириш институти ахбороти бўйича уруғни сақлаш учун ҳаво ҳарорати 1216° ва нисбий намлик 55 фоиздан ошмаслиги зарур.

Гул ўсимликларининг уруғи ўртача 2-3 йил унинг чиқиш қобилиятини сақлайди, айрим ўсимликлар (левкой, чиннигул, сальвингосис ва бошқалар) эса 5-7 нилдан сўнг ҳам униб чиқиши мумкин. Уруғнинг ҳаёт фаолияти кўпннча сақлаш шароитларига: намлик, ҳарорат ҳамда уларни

қуритиш ва қайга ншлаш шaroитларига боғлиқ бўлади. Қурук омборхоналарда бир текис совуқ ҳароратда уруғ ҳаёт фаолиятининг давомийлигини узайтириш учун қулан шaroит яратилади. Уруғнинг камроқ қисми халтачалар ва қутиларда, катта қисми эса бўз қопларда сақланадн. Ҳар бир қоп ички ва ташқи ёрликларга эга бўлиши керак. Унга ўсимлик номи, нави, ҳосили йиғилган йил ва бошқа асосий сифат кўрсаткичлари ёзилади.

Элита ва репродукцияга мўлжалланган уруғ алоҳида сақланади. Уруғни тарқатишда ҳар бир элита қисми учун сертификат бериладн. Бундай ҳужжатсиз уруғ элита ва ҳатто нав уруғи сифатида тан олинмайдн.